

Homloktér

„A jogállamiság fogalma távolinak tűnhet a kínai megközelítéstől, de Kínában is létezik egyfajta rule of law”

Interjú Szunomár Ágnessel, a Budapesti Corvinus Egyetem docensével

DOI: 10.14267/VILPOL2024.06.01

Absztrakt

A Világpolitika és Közgazdaságtan szerkesztősége interjút készített Szunomár Ágnessel Kína jelenét és jövőjét illetően. Az interjúból kiderül, hogy Kína globalizációs elképzelései elsősorban a többpólusú világrend kialakítására irányulnak és a kínai vezetés nem törekszik hegemon nagyhatalomként pozicionálni magát. Azt is megkérdeztük, hogy hogyan viszonyul Kína a jogállamiság szellemiségéhez és hogyan képzei el alkalmazkodását a globális partnerséghez. Az interjú során érintettük az Európai Unió és Kína kapcsolatát is, mely alapján egy kölcsönös gazdasági és technológiai függés képe látszik kirajzolódni, amelyben a lassú egymáshoz igazodás tűnik a legrealisabb forgatókönyvnek. Interjúnkat az orosz-kínai kapcsolatokra vonatkozó kérdésekkel zártuk.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Az elmúlt időszakban a kínai gazdaság igen komoly problémákkal küzd. Mik a strukturális okai ezeknek a problémáknak, a Kínai Kommunista Párt vezetése milyen megoldásokat talált rájuk? Kijelenthetjük, hogy Kína korszakhatárhoz ért? Hogyan jellemezhető az előző és hogyan a következő korszak?

Szunomár Ágnes: Kínával már több mint két évtizede foglalkozom, és azóta folyamatosan megkapom ugyanazt a kérdést: össze fog-e omlani az ország. Az elején talán még bizonytalanabban válaszoltam erre, de az elmúlt 20-25 év tapasztalatai alapján úgy gondolom, hogy nem feltétlenül a nyugati fejlett világ logikája szerint kell értelmeznünk Kínát. Nem gondolom, hogy az ország az összeomlás szélén állna. Az igaz, hogy a növekedés lassul, ami valahol várható volt, hiszen a két számjegyű növekedés, majd a 7-8-9 százalékos gazdasági bővülés sem tarthatott örökké. Most realisabbnak tűnik a 4-5 százalékos növekedés, de ennek elérése is kihívás lesz a világgazdasági tendenciák miatt.

Azt ugyanakkor nem gondolom, hogy Kína növekedése a közeljövőben a japán mintát követve 0% alá esne. Egyrészt a strukturális problémákat időben felismerték – a közepes jövedelem csapdáját úgy tűnik sikerül elkerülniük, amihez nagyban hozzájárult, hogy a növekedés új hajtóerejének keresését már a 2000-es évek elején elkezdte a kínai vezetés. Ennek eredményeit ma is láthatjuk: a mesterséges intelligencia, a digitalizáció vagy az elektromos autóipar fejlődése mind olyan területek, amelyeket már a '90-es évek végén, 2000-es évek elején elkezdtek tudatosan fejleszteni. Ezek a területek pedig már hozzájárulnak is a sikerekhez. Nem feltétlenül olyan gyorsan, ahogy a munkaképes korú lakosság csökkenésével arányosan várnánk – hiszen ez egy régi strukturális probléma, ami visszanyúl az egygyermekes politikához –, de összességében Kína lépéseket tesz, és jelentős sikereket tud felmutatni. Természetesen rengeteg kihívással kell szembenézniük, amelyek nagy része világ-, illetve külgazdasági jellegű. Ide tartoznak a Kína és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok, illetve a most ismét feszültebbé váló kínai-európai uniós viszony is.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A kínai gazdaságpolitikai útkeresés hogyan befolyásolja Kína viszonyát a globalizációhoz, a globális intézményekhez? Kína miként tekint ezekre az intézményekre, úgy, mint amelyek segítik a fejlődést, vagy sokkal inkább hátráltató tényezőkként?

Szunomár Ágnes: Bár Kína sokat profitált a globalizációból, annak nyugat-központúságát és egyoldalú nyugati értelmezését, ha nem is utasítja el, de legalábbis megkérdőjelezi. Nem véletlen, hogy különböző párhuzamos nemzetközi rendszereket hozott létre, illetve részt vesz olyan rendszerekben, amelyek alternatívát nyújtanak a nyugati dominanciával szemben. Kína így saját magára a fejlődő világ szócsöveként tekint, bár ezt a szerepet nem feltétlenül kérték tőle, inkább önként vállalta azt.

A multipolaritás eszméje már régóta része a kínai diplomáciai retorikának. Fontos megérteni, hogy Kína nem törekszik egy egypólusú világ vezetőjévé válni, különösen nem olyan értelemben, ahogy az Egyesült Államok globális szerepet vállal. Kína valójában nem kíván világcsendőr szerepet betölteni, részben azért, mert nem rendelkezik elegendő energiával és forrással ehhez, részben pedig azért, mert a kínai gondolkodásmód sem illeszkedik a világ uralásának elképzeléséhez. Sokkal inkább képviseli a fejlődő világ, különösen Ázsia érdekeit a nemzetközi fórumokon, még akkor is, ha viszonya nem mindig felhőtlen a régió többi szereplőjével. Kína globális gazdasági és politikai stratégiája tehát az egyensúly – vagy ahogy ők gyakran hivatkoznak rá: a harmónia – keresése a globalizáció előnyeinek kihasználása és a saját fejlődési út követése között. A multipolaritás hangsúlyozása pedig azt mutatja, hogy Kína egy olyan, értelmezésük szerint kiegyensúlyozottabb és igazságosabb világ felé szeretne haladni, amelyben nem egyetlen pólus, hanem több hatalmi központ létezik.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Hogyan kellene kinéznie a globalizációnak Kína szerint? Léteznek konkrét intézményi felépítésre vonatkozó elképzeléseik?

Szunomár Ágnes: Nem látok konkrét, részletes kínai javaslatokat a globalizáció jövőbeli intézményi struktúrájára vonatkozóan, vagy ha vannak ilyenek, azokat nem hozták nyilvánosságra. Azonban pl. a BRICS intézményesülése, illetve az Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) létrehozása azt jelzi, hogy Kína, ha nem is kihívó, de párhuzamos rendszereket épít a nyugati intézményekkel szemben. Az AIIB például arra az Asian Development Bankra (ADB) reflektál,

amely annak idején világbanki mintára jött létre, abban Japán a meghatározó régiós szereplő, és amely inkább a fejlett világ érdekeit képviseli. Az AIIB ezzel szemben egy Kína-központú intézmény. Mindez azt is mutatja, hogy Kína, ha nem is akarja felszámolni a meglévő nyugati struktúrákat, de szeretné kiegészíteni őket egy olyan rendszerrel, amely jobban tükrözi a világgazdaság sokszínűségét és a fejlődő országok igényeit. Ez legalábbis a hivatalos narratíva.

Hasonlóképpen a Sanghaji Együtműködési Szervezet (SCO) is egy alternatív biztonsági együttműködési fórum, amelyet gyakran a NATO-hoz hasonlítanak, bár eltérő megfontolásból és központtal jött létre. Ez is azt jelzi, hogy Kína nem a nyugati intézmények felszámolásában érdekelt, hanem inkább egy új, többpólusú világrend megteremtésében, ahol több hatalmi központ működik párhuzamosan, és az intézményi keretek jobban tükrözik a globális realitásokat. Kína elképzelései tehát arra irányulnak, hogy a globalizáció ne kizárólag nyugatközpontú legyen, hanem olyan többpólusú világrend alakuljon ki, amelyben a globális intézmények jobban tükrözik a fejlődő országok, különösen Ázsia érdekeit.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A kínai külpolitika és külgazdaságpolitika mennyiben van összhangban ezekkel a globalizációs elképzelésekkel? Hogyan viszonyul a kínai vezetés az EU és az USA magatartásához a kínai exporttal kapcsolatban? Vámháborúról beszélnek-e ott is, és ha igen, akkor milyen kimeneteleket tudnak elképzelni?

Szunomár Ágnes: A kínai külpolitika és külgazdaságpolitika szorosan összefügg az ország globalizációs elképzeléseivel, különösen abban az értelemben, hogy Kína szeretné növelni befolyását és pozícióját a globális szinten. Az egyik legjelentősebb külpolitikai és gazdasági kezdeményezésük, az „Egy övezet, egy út” (Belt and Road Initiative, BRI), egyértelműen ezt a célt szolgálja. Ez az eredendően infrastrukturális projekt hivatalosan a globális összekapcsolódást hirdeti, de valójában Kína geopolitikai és gazdasági hatalmának kiterjesztéséről is szól. Sok szakértő szerint ez Kína „Grand Strategy”-jének része, amely segíteni kívánja az országot abban, hogy nagyhatalmi státuszba emelkedjen.

Kína külgazdaságpolitikája kapcsán azonban vannak kihívások, különösen az USA-hoz és az Európai Unióhoz fűződő kapcsolatok terén. Az USA-val való kereskedelmi háború, amely az elmúlt években jelentős vámemelésekkel és egyéb szankciókkal járt, továbbra is nagy nyomást helyez a kínai exportpiacra. Kína erre elsősorban a fejlett technológiai ágazatokba való befektetéssel válaszolt, például a mesterséges intelligencia és az elektromos autóipar fejlesztésével, hogy csökkentse függőségét a nyugati piacoktól. Ami az Európai Uniót illeti, ott is tapasztalható egyfajta elhidegülés, egyre több a feszültség a gazdasági kapcsolatokban, különösen az olyan kérdésekben, mint a tisztességes piaci magatartás. Az EU és az USA egyre szigorúbban vizsgálják Kína külpolitikai stratégiáit, és óvatosak azzal kapcsolatban is, hogy milyen szektorokban kereskednek vele, illetve milyen mértékben engedik be a kínai befektetéseket.

A vámháborúról Kínában is beszélnek, és valószínűsíthetően több forgatókönyvvel készülnek arra, hogyan kezeljék ezeket a kihívásokat. Bár Kína hivatalosan nem közöl részletes forgatókönyveket, a BRICS csoportosulás vagy a BRI projektek intézményesülése mutatja, hogy

igyekeznek alternatív gazdasági kapcsolatokat kiépíteni, főként a fejlődő országokkal. Kína elsősorban abban érdekelt, hogy hosszabb távon elkerülje a közvetlen konfrontációt a nyugati nagyhatalmakkal, miközben tovább építi gazdasági kapcsolatait azokkal az országokkal, amelyek hajlandók együttműködni vele. Kína tehát elsősorban az alternatív utak keresésére koncentrál, diverzifikál, és egyre hangsúlyosabban alternatív kétoldalú megállapodásokra törekszik, külön-külön Európa egyes országai vagy más régiók irányába, mintsem, hogy globális szinten konfrontálódjon az EU-val vagy az USA-val.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A globális dél megszervezésében Kína fontos szerepet tulajdonít magának?

Szunomár Ágnes: Alapvetően igen, Kína feladatának érzi, hogy képviselje a fejlődő világ érdekeit nemzetközi fórumokon. Bár általában nem használják a „globális dél” kifejezést, hiszen sok ország nem szereti ezt a kategorizálást, de valóban el szokott hangozni, hogy Kína igyekszik úgy pozicionálni magát, mint a fejlődő országok érdekeinek szócsöve.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Ez mennyiben ellentétes az amerikai elképzelésekkel? A jogállamiság vita mennyiben befolyásolja a kínai külpolitikát, külgazdaságpolitikát?

Szunomár Ágnes: A jogállamiság fogalma távolinak tűnhet a kínai megközelítéstől, de fontos kiemelni, hogy Kínában is létezik egyfajta rule of law, noha ez másképp értelmezendő, mint Európában. Kína, annak ellenére, hogy messze nem demokratikus ország, bizonyos szempontból mégis elindult a demokratizáció útján az elmúlt évtizedekben. Ezt a folyamatot különösen a Hu Csin-tao korszak alatt figyelhettük meg, bár azóta visszalépés történt a jelenlegi pártfőtök hatalomgyakorlása alatt.

Ez a visszalépés azonban nem jelenti azt, hogy Kína teljesen figyelmen kívül hagyja a jogállamiságot. A világ egyre inkább figyeli Kínát, és a nemzetközi reputáció számukra is egyre fontosabb. Különösen a korrupció elleni küzdelem területén látható ez: Kína nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a korrupcióval vádolt személyek megkapják a megfelelő büntetést. Ez egyszerre szolgál példamutatásként és elrettentő erőként is. Látható tehát, hogy túlléptek azon a korábbi felfogáson, miszerint a Kínai Kommunista Párt szent és sérthetetlen, és hogy mindenki, aki a párt nevében cselekszik, automatikusan helyesen jár el. Van egyfajta elmozdulás abba az irányba, hogy a párton belüli visszaélések ellen is fellépjenek.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Milyen perspektívát lát az EU és Kína viszonya tekintetében? Mi a tartalma az EU által gyakran használt „derisking” kifejezésnek? Sikeres lesz-e az EU stratégiája Kína vonatkozásában?

Szunomár Ágnes: Az EU és Kína viszonya egyre összetettebbé és ellentmondásosabbá válik, különösen az elmúlt években volt ez megfigyelhető. Az Európai Unió a „derisking” stratégiájával igyekszik kiegyensúlyozottabb kapcsolatot fenntartani Kínával, amely nem az USA által követett teljes leválást (decoupling) célozza, hanem a kockázatok csökkentésére és a kritikus területek függetlenítésére törekszik.

A „derisking” lényege tehát nem a kapcsolatok teljes megszakítása Kínával, hanem az együttműködés folytatása azokban a szektorokban, ahol ez mind a két fél számára szükséges és hasznos. Ezzel egyidejűleg pedig cél az is, hogy az EU megpróbálja minimalizálni a Kínától való függést más, érzékeny területeken. Az EU jelen állás szerint például nem képes elérni a klímacélokat Kína nélkül, különösen az elektromos autókhoz szükséges akkumulátorok előállításában. Ugyanakkor a digitalizáció és a technológiai biztonság terén nagyobb függetlenséget igyekszik kialakítani, mivel ezek stratégiai jelentőséggel bírnak, és itt a kockázatcsökkentés az elsődleges cél.

Az EU stratégiájának sikeressége azonban kérdéses. Egyrészt számos tagállamnak eltérő véleménye van Kínával kapcsolatban: míg néhány ország szigorúbb intézkedéseket követel, mások lazább álláspontot képviselnek, és továbbra is szorosabb gazdasági kapcsolatokat keresnek Pekinggel. Ez az eltérés az uniós tagállamok között megnehezíti egy egységes uniós stratégia kialakítását és végrehajtását. Emellett az is kérdéses, hogy Kínát mennyire lehet „megrendszabályozni” az EU gazdasági eszközeivel, hiszen Kína már most is alternatív intézmények létrehozásával igyekszik csökkenteni függőségét a nyugati gazdaságoktól.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Kína hogyan tekint ezekre az EU-s törekvésekre?

Szunomár Ágnes: Peking az EU „derisking” stratégiáját minden bizonnyal kihívásként éli meg, de az semmiképp sem érte váratlanul. A kínai vezetés tudatában volt annak, hogy előbb-utóbb korlátozásokra és szabályozásokra kell számítani az EU részéről, különösen a technológiai és az autóipar területén. Ennek az előrelátásnak az eredménye, hogy több kínai vállalat egyfajta előremenekülési stratégiát követve már korábban megtelepedett bizonyos európai országokban, lehetőséget teremtve ezzel a szigorúbb kereskedelmi korlátozások elkerülésére. Ez hasonló a japán vállalatok 70-es és 80-as években látott magatartásához, akik piaci jelenlétük megőrzése érdekében európai gyártóbázisokat hoztak létre, elkerülendő a védővámokat.

Bár Kína nyilvánvalóan nem örül az EU ilyen irányú lépéseinek, vannak kínai vállalatok, amelyek szorosan együttműködtek az Európai Bizottsággal a vizsgálatok során, és így sikerült elérniük, hogy alacsonyabb vámokkal szembesüljenek, ami lehetőséget biztosít számukra, hogy továbbra is nyereségesen működjenek az európai piacon.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Mikor fog lezárulni ez a konfliktus Kína és az Európai Unió között?

Szunomár Ágnes: A Kína és az Európai Unió közötti gazdasági és politikai konfliktus valószínűleg nem fog rövid időn belül lezárulni. A verseny, amelyet Kína, illetve a kínai vállalatok generálnak az olyan iparágakban, mint az autóipar és az elektronikai szektor, hosszú távon is fennmaradhat. Ezek az ágazatok hagyományosan erős pozícióval bírnak Európában, de jelenleg jelentős nyomás alá kerültek a kínai cégek gyors technológiai fejlődése és versenyképes árai miatt.

Az európai iparágak jelenleg még nem felkészültek arra, hogy felvegyék a versenyt Kínával, különösen azokkal a vállalatokkal, amelyek állami támogatásokat kaptak. Az EU intézkedései – például a vámok és egyéb kereskedelmi korlátozások – részben azért születtek, hogy megvédjék az európai vállalatokat a túlzott kínai versenytől. Ugyanakkor Kína értelmezése szerint ezek a szankciók igazságtalanok, mivel ők csak az évekig tartó fejlesztések és innováció eredményeképpen elért technológiai fölényt használják fel a piacokon.

Mivel a verseny és a globális gazdasági erőviszonyok egyensúlyának átalakulása hosszú távú folyamat, valamint mindkét félnek erős gazdasági érdekei vannak, nehéz lenne megjósolni, hogy mikor és hogyan érhet véget ez a konfliktus. Inkább folyamatos gazdasági versenyre lehet számítani, amelyben a felek próbálják megtalálni az együttműködés és a verseny megfelelő egyensúlyát.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Lesz győztes ebben a küzdelemben, vagy inkább egy kölcsönös alkalmazkodási folyamatot fogunk látni?

Szunomár Ágnes: Valószínűleg nem lesz egyértelmű győztes, inkább egy kölcsönös alkalmazkodás fog kialakulni. Az Európai Unió, bár jelenleg erőteljes intézkedéseket hoz a kínai befolyás korlátozására, valószínűleg rugalmasabb lehet abban, hogy felismerje, bizonyos területeken szükség van az együttműködésre. Kína szintén érdeklődik az európai piacok iránt, de kezdetben ellenállhat olyan követeléseknek, mint a technológiatranszfer, amelyet az EU szeretne elérni.

Az EU és Kína közötti viszonyban ezért valószínű, hogy egyfajta kölcsönös függőség fog kialakulni, ahol mindkét félnek szüksége van a másikra bizonyos gazdasági célok eléréséhez. Az EU számára különösen fontosak a klímacélok és az ipari fejlesztések, amelyeket Kína technológiai hozzájárulása nélkül nehezen tudna elérni. Ugyanakkor Kína sem tud teljesen függetlenedni az európai piacoktól, ezért valószínűleg kompromisszumok születnek majd, például a technológiatranszfer vagy az árak kiegyenlítése terén. A folyamat valószínűleg hosszabb időt vesz majd igénybe, mint azt az európaiak szeretnék, de előbb-utóbb kialakulhat egy egyensúly, ahol mindkét fél elismeri a másik erejét és alkalmazkodik hozzá.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A kínai-orosz viszony tekintetében milyen perspektívát lát?

Szunomár Ágnes: A két ország közötti viszony az ukrán konfliktus kapcsán kihívásokkal teli helyzet Kína számára. Bár Kína nem hátrálhat ki Oroszország mögül, mivel ez aláásná saját politikai elveit, különösen az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvét, egyértelmű, hogy ez a konfliktus Kína érdekeit is sérti. Kína számára fontos a globális gazdasági stabilitás, és a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok fenntartása és az orosz-ukrán háború mindkettőt veszélyezteti.

Kína nemzetközi reputációja már korábban is megpróbáltatásoknak volt kitéve, például a COVID-19 világjárvány vagy a kínai-amerikai kereskedelmi háború miatt, és a háborúval való közvetett kapcsolat tovább súlyosbítja a helyzetet. Kína nem talált eddig diplomáciai megoldást arra, hogy egyszerre tartsa meg Oroszországot stratégiai partnerként, és mindeközben minimalizálja a saját reputációjára és érdekeire gyakorolt negatív hatásokat.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Hogyan befolyásolja ez a kínai-orosz gazdasági kapcsolatokat?

Szunomár Ágnes: Kína és Oroszország között a gazdasági együttműködés viszonylag korlátozott, különösen a háború előtti időszakhoz képest. Bár Oroszország energetikai erőforrásokkal rendelkezik, amelyek elvileg Kína számára fontosak lehetnek, de a gyakorlatban Kína már elkezdte diverzifikálni energiaforrásait, és a közép-ázsiai országok felé is elmozdult, amelyek sok szempontból ma már inkább a kínai érdekszférához tartoznak.

Az orosz gazdaság energetikai oldalról Kína számára nem elengedhetetlen, mivel Kína rengeteget fektetett a megújuló energiaforrásokba, és aktívan keresi az alternatív lehetőségeket, hiszen Kína stratégiája itt is egyértelműen a források sokszínűsítésére irányul. Összességében nem gondolom, hogy gazdasági értelemben Oroszország Kína számára esszenciális, fordítva már inkább igaz ez az állítás.

Köszönjük a beszélgetést!

